

Maria Lubocka-Hoffmann

konserwator zabytków

Powojenna odbudowa miast w Polsce a retrowersja Starego Miasta w Elblągu

The Post-War Rebuilding of Towns and Cities in Poland and the Retroversion of the Old Town in Elbląg

Abstrakt

Odbudowa zespołów staromiejskich zniszczonych w wyniku II wojny światowej przebiegała w czterech etapach. W pierwszym (do połowy lat 50. XX w.) z różnym skutkiem odtwarzano historyczne formy urbanistyczne i architektoniczne oraz funkcje ośrodków (np. Warszawa, Gdańsk, Wrocław, Olsztyn, Jelenia Góra). Drugi etap (do 1960 r.), zapoczątkowany odbudową Szczecina, charakteryzował się znieszczeniem dawnych form urbanistycznych, nikłym zachowaniem dawnych funkcji i nieudaną próbą harmonizowania z architekturą historyczną nowej architektury, wznoszonej w technologii szkieletowej. W trzecim etapie (do początku lat 80.) całkowicie zrezygnowano z odtwarzania dawnych form urbanistycznych i funkcji zespołów. Nowa modernistyczna architektura realizowana w technologii wielkiej płyty wyeliminowała ze starych miast tradycję, jakość i estetykę; pozbawiła je tożsamości kulturowej (np. Malbork, Pasłęk, Piła, Kołobrzeg). Czwarty etap zapoczątkowała na początku lat 80. odbudowa Starego Miasta w Elblągu, przeprowadzona nowatorską metodą nazwaną retrowersją (np. Podzamcze w Szczecinie, Wyspa Spichrzów w Gdańsku, Kołobrzeg). Charakteryzują ją duże, interdyscyplinarne badania naukowe poprzedzające prace budowlane, możliwie dokładne odtworzenie planu urbanistycznego, współczesne formy architektoniczne nowych kamienic stawianych na średniowiecznych fundamentach i przywrócenie starym miastom funkcji centralnych i reprezentacyjnych.

Słowa kluczowe: odbudowa zniszczonych miast, rekonstrukcja, modernizm, doktryna konserwatorska, Elbląg, retrowersja

Abstract

Old-town areas destroyed in World War II were rebuilt in four stages. At the first stage (up to the mid-1950s), old urban-planning and architectural forms were reconstructed and historic functions were restored, with various effects (e.g. Warsaw, Gdańsk, Wrocław, Olsztyn, Jelenia Góra). The second stage (up to 1960), which started with the rebuilding of Szczecin, was characterised by distortion of old urban forms, hardly any preservation of former functions, and a failed attempt at combining historic architecture with new architecture based on frame structures. At the third stage (up to the early 1980s), the idea of restoring old urban forms and functions was abandoned altogether. New modernist architecture using the large prefabricated panel technology eliminated tradition, quality, and aesthetics from old towns, depriving them of their cultural identity (e.g. Malbork, Pasłęk, Piła, Kołobrzeg). The fourth stage commenced with the rebuilding of the Old Town in Elbląg in the early 1980s, carried out using the innovative method of *retroversion* (e.g. the Castle Grounds in Szczecin, Granary Island in Gdańsk, Kołobrzeg). It is characterised by extensive interdisciplinary research preceding any construction works, precise reconstruction of the urban plan, modern architectural forms of new tenement houses erected on medieval foundations, and the restoration of central and representative functions to old towns.

Keywords: rebuilding of destroyed towns, reconstruction, modernism, conservation doctrine, Elbląg, retroversion

Dr hab. Maria Lubocka-Hoffmann, emerytowany profesor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, absolwentka Zakładu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (1970 r.). W 1998 r. obroniła doktorat w Instytucie Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK w Toruniu, habilitację natomiast w 2005 r. na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej. W latach 1970-1975 pracowała jako specjalista w Pracowni Dokumentacji Naukowo-Historycznej PKZ w Gdańsku, w latach 1975-2002 była wojewódzkim konserwatorem zabytków w Elblągu, a w latach 2002-2005 kuratorem ds. konserwacji zamku w Muzeum Zamkowym w Malborku. W 2005 r. została adiunktem na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, natomiast w latach 2006-2015 była profesorem tego uniwersytetu. Jest autorką bądź współautorką publikacji zwartych i artykułów (w większości przetłumaczonych na języki angielski, niemiecki,

Dr hab. Maria Lubocka-Hoffmann, retired Professor of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn, graduate of the Institute for the Study and Conservation of Monuments of the Nicolaus Copernicus University in Toruń (1970). In 1998, she obtained a PhD degree at the Institute for the Study and Conservation of Monuments of the NCU in Toruń, and in 2005 she obtained habilitation at the Faculty of Architecture of the Wrocław University of Science and Technology. Between 1970 and 1975, she worked as a specialist in the Scientific and Historical Documentation Studio of the PKZ [Monument Conservation Studios] in Gdańsk. From 1975 to 2002, she was the Regional Monument Inspector in Elbląg, and from 2002 to 2005, she was a conservation curator in the Malbork Castle Museum. In 2005, she became Assistant Professor at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn, and in the years 2006-2015 she was Professor at that university. She is the author or co-author of non-serial publications and

rosyjski) oraz setek programów konserwacji, restauracji i odbudowy zabytków. Pracując w strukturach administracji państwowej i wykonując statutowe zadania, jednocześnie prowadziła działalność naukową. Łączyła rozwijane przez siebie teorie konserwatorskie z działalnością praktyczną. Jest twórczynią metody retrowersji, której zasady prezentowała na konferencjach w Polsce oraz m.in. w Lubece, Sofii i Paryżu. Metoda ta w praktyce zastosowana została przy odbudowie Starego Miasta w Elblągu.

articles (most of which have been translated into English, German, and Russian) and of hundreds of monument conservation, restoration, and reconstruction programmes. While working in the structures of the state administration and performing her statutory tasks, she simultaneously pursued research activity. She combined conservation theories that she developed with practical activity. She devised the method of retroversion, whose principles she presented at conferences in Poland and abroad, including Lübeck, Sofia, and Paris. The method was applied in practice during the rebuilding of the Old Town in Elbląg.